

Кухарчук І. О.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ ОЛЕГА ЛЯШКА)

Анотація. Статтю присвячено описові мовних особливостей сучасного політичного дискурсу на матеріалі публічних виступів О. Ляшка. Досліджено лексичні, фразеологічні, морфологічні, синтаксичні засоби, за допомогою яких політик створив власні стратегії впливу на свідомість і політичні уподобання українців: «ідентифікації», «театральності», «приниження політичних опонентів», «підвищення політичного статусу», «нагнітання страху, паніки в суспільстві».

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, ідеологія, лексичні, морфологічні, синтаксичні засоби, стратегії політичного впливу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку із соціально-культурними змінами в Україні, бурхливими політичними подіями в українському суспільстві особливої актуальності набуває вивчення політичної комунікації, дослідження засобів формування мовного портрета політиків, а також стратегій і тактик комунікативного впливу на свідомість та поведінку індивіда.

Суспільство, ідеологія, політика та мова – взаємопов'язані поняття, які протягом значного періоду науковці досліджували як самостійні явища. Лише з 60-х років політичний дискурс починають вивчати як інтеграцію політичного мислення, політичної комунікативної дії й мовної форми та як об'єкт міждисциплінарних досліджень: лінгвістики, психології, політології, філософії, соціології тощо.

Особливий інтерес становить дослідження політичного дискурсу лідерів країни, мовлення яких спрямоване на формування в реципієнтів фрагмента світосприйняття або картини світу. Аналізуючи дискурс політичних діячів, можна простежити, як у суспільстві шляхом мовних стратегій моделюються культурні та національні цінності, як пропагуються соціально-політичні зміни, як формується концептуальна картина світу, притаманна кожному народові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження політичного дискурсу є одним із провідних напрямів сучасної лінгвістики. Різні аспекти вказаної проблеми висвітлено у працях учених-мовознавців: А. Баранова, Н. Кондратенко, Г. Мацюк, Л. Нагорної, І. Петренко, І. Рудик, К. Серажим, Я. Федорів та ін.

На матеріалі публічних виступів українських політиків П. Порошенка та А. Яценюка дослідниця Н. Деренчук проаналізувала лексико-граматичні й прагматистичні особливості їхніх ідіолектів. Л. Чік охарактеризувала лексико-семантичний аспект мовлення П. Порошенка, Ю. Тимошенко, О. Ляшка. Проте поза увагою науковців усе ще перебуває дослідження різних мовних засобів у політичному дискурсі представників української влади.

Мета статті – здійснити аналіз особливостей політичного дискурсу очільника Радикальної партії Олега Ляшка на матеріалі його публічних виступів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий інтерес до політичного дискурсу спричинив появу нового напрямку в галузі вивчення мови – політичної лінгвістики. Основними чинниками такого зацікавлення є внутрішні закономірності розвитку лінгвістичної теорії, яка не могла залишити поза увагою таку сферу функціонування мовної системи, як політика; потреба політичної науки в методах аналізу політичних текстів та текстів засобів масової інформації для моніторингу різних тенденцій у суспільній свідомості; соціальне замовлення, пов'язане зі спробами позбавити політичну комунікацію маніпуляцій політиків.

У лінгвістичній літературі політичний дискурс трактується в широкому та вузькому значеннях. У вузькому значенні розглядає дискурс А. Баранов як «сукупність усіх мовленнєвих актів, що використовують у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися згідно з традиціями та отримали перевірку досвідом» [1, с. 6]. У широкому значенні політичний дискурс охоплює такі форми спілкування, до яких у сфері політики належать хоча б один із складників, – суб'єкт, адресат чи зміст спілкування.

Політичний дискурс репрезентує світ політики, до якого належать ораторські виступи та офіційні тексти на політичні теми; постанови, укази, закони, наукові політичні статті, газетно-публіцистичні тексти. Кожен із цих різновидів має свої цілі. Жанрами політичного дискурсу є дискусії, що відбуваються в інституційному навколишньому середовищі (сесія уряду, сесія парламенту, з'їзд політичної партії тощо).

Основною функцією політичного дискурсу є регулятивна. Його призначення – переконати електорат і поширити політичну ідеологію серед населення. Під час публічних промов мовець намагається не лише проінформувати, а й передати свої погляди, світовідчуття. З метою ефективного впливу на аудиторію політики звертаються не до розуму реципієнтів, а до їхніх емоцій, стимулюючи таким чином суспільну активність.

Сприймання адресатом мовлення політиків буде залежати як від мовних та ідеологічних засобів, так і від соціальних, історичних і політичних умов, що склалися в державі. Важливими функціями політичного дискурсу є також інформаційна, аргументативна, інтерпретаційна, ідентифікаційна, функція групового об'єднання.

Проаналізувавши механізм функціонування політичного дискурсу, можна виокремити низку його особливостей: смислова невизначеність (політики часто висловлюють свою думку узагальнено); вплив на підсвідомість адресатів, езотеричність (справжній зміст багатьох політичних висловлювань зрозумілий лише обмеженому колу слухачів); залежність тексту виступів від територіальної специфіки; театральність; оцінність, агресивність [2; 3].

Політичні діячі з метою переконання електорату використовують лексичні, морфологічні, синтаксичні та стилістичні та інші засоби. Це дає змогу наблизити себе до народу

та завоювати довіру, а з іншого боку – допомагає висловити свою політичну позицію. Проте не можна створити будь-яку типологію політичного дискурсу на основі лише вербальних засобів. Необхідні також знання фону, очікувань автора й аудиторії, прихованих мотивів, улюблених логічних переходів, що побутують на сучасному етапі розвитку суспільства.

Аналіз політичних виступів Олега Ляшка на лексичному рівні засвідчив, що голова Радикальної партії позиціонує себе патріотом своєї країни; політиком, який є «своєю, близькою до народу» людиною. У його мовленні зафіксована суспільно-політична лексика: *реформа, боротьба, народ, нація, солідарність, державна власність, народна власність, національні інтереси*. Напр.: *Ми дякуємо нашим міжнародним союзникам за нашу солідарність... за їхню солідарність в нашій боротьбі* (1); *Українська нація матиме майбутнє, коли люди будуть освічені і здорові...* (4).

У мовленні О. Ляшка широко використовується лексика, яка добре відома «простому» народу, передусім мешканцям села: *люди, пенсія, корупція, земля, гроші, село, робота, селянин, фермер, тарифи, пенсіонер, ліки, молоко, криза, зарплата, корова* тощо. Політик передусім апелює до соціальних проблем українського народу, зокрема до сільського населення, створюючи імідж «людини з народу». Напр.: *Дайте людям роботу, зарплату, дешеві ліки, 5 гривень за літр молока, корову в кожну сільську сім'ю, соціальну сферу і людям нормальні тарифи на комуналку...* (20).

О. Ляшко під час виступів на засіданнях Верховної Ради України використовує стратегію «навіювання страху», послуговуючись експресивною лексикою, що має різко негативне забарвлення: *безробіття, жебракування, дефолт, банкрутство, економічна прірва, смерть, помирати, кладовище, бардак, безвідповідальність, інваліди, підвищення тарифів, корупція* тощо. Напр.: *... і це фактично дорога до економічної прірви і дефолту* (16); *Зараз люди отримали шок-платіжки...* (19). За допомогою таких лексем політик не лише критикує владу, а й впливає на думки та емоції найбільш незахищених верств населення, нагнітаючи страх, істерію; намагається спричинити паніку в суспільстві, провокує до агресивних форм протесту та вчинків.

Голова Радикальної партії використовує політичну стратегію ідентифікації, намагаючись схилити на свій бік народ шляхом отождолення себе з ним – «я з народу», «я – один із вас». Одним із мовних засобів реалізації цієї стратегії є вживання розмовних, а іноді й просторічних та жаргонних слів: *подачки, брехня, дурак, комуналка, роботяга, мінералка, побиратися, договорняки, откати, шмонати, кришувати, посадити на голку, дерибанити, бабло, блатний*. Напр.: *Уже за 26 років вашої брехні нікому не вірять, крім Ляшка і Радикальної партії* (5); *І чому ви повинні їздити в «блатні» поліклініки і за державний рахунок все мати?* (15); *...багато хто з вас сюди прийшов або за недоторканністю сховатися, або бабла заробити...* (15).

У процесі аналізу виступів О. Ляшка ми зафіксували також лайливі слова, основна мета вживання яких – образити, принизити опонента: *Якщо 450 депутатів не можуть ходити до залу, не можуть працювати, у мене тоді питання, а для чого ви, скотиняки, тут треба!* (15); *Нехай вам, паразити, язик відсохне, коли ви таке кажете. Ви, сволочі, живете на корупційній доході, ви маєте мішки грошей...* (17).

Під час публічних виступів О. Ляшко вживає фразеологізми, які впливають на емоційну сферу слухача та його політичні переконання. Напр.: *Вони хочуть вас бачити і хочуть потриматися за ваше горло* (5); *...ми хочемо спробувати цей ваш імунітет на зуб і задати вам кілька важливих питань* (12);

Розказують, що прийде рай і в селі буде щастя, і всі купатимуться, як вареники в маслі (10).

Дієвими засобами мовленнєвого впливу на морфологічному рівні є особові займенники *я, ми, наш*. Займенник *я* зосереджує увагу слухача безпосередньо на лідері Радикальної партії, допомагає створити відповідний образ політичного діяча: *Я дуже задоволений, що завдяки поправкам, завдяки нашій наполегливій боротьбі нашої команди нам вдалося досягнути тих результатів...* (2); *Я думаю, що кожен із присутніх у цьому залі і кожен з українців усвідомлює необхідність пенсійної реформи* (3).

Займенник *ми* допомагає політикові наблизитися до народу, стати єдиним цілим. Послуговуючись займенником *ми*, очільник партії маніпулює свідомістю аудиторії, примушує її приймати потрібні рішення: *Якщо ми продамо землю, то ми перетворимо людей на батраків довічних* (22). *Тому ми вимагаємо від влади передбачити кошти в державному бюджеті* (6).

У політичному мовленні О. Ляшка поширеним є присвійний займенник *наш*, який часто поєднується зі словами *команда, фракція, народ, селяни, країна, боротьба*. За допомогою займенника *наш* політик створює відчуття належності до української спільноти: *Я хотів би привернути вашу увагу до важкого життя наших українських селян* (10); *От так наш народ дурить влада разом з олігархами* (13).

Очільник Радикальної партії під час промов вдало добирає прикметники, які викликають у свідомості реципієнтів широку емоційну реакцію, відчуття співпереживання або зневаги до влади: *Тому що не можна зробити сильну, могутню, розвинуту країну, коли 90 процентів жителів – жебраки, які живуть на субсидії* (15); *Увесь світ сьогодні спостерігає за оприлюдненням матеріалів про офшори, які викривають найцінніші, найпідліші, найбрудніші обладки сильних світу цього* (23).

Найбільш уживаним у мовленні політика є дієслово *вимагаю*. Із трибуни Верховної Ради України Олег Ляшко вимагає від уряду виконання дій, хоча не пропонує конкретних шляхів поліпшення ситуації в країні: *Тому ми вимагаємо від уряду повернути соціальну норму споживання газу – тисячу 200 кубів в опалювальний сезон* (19); *Тому я вимагаю від суду негайно припинити тягання, негайно відповідно до вимог законодавства розглянути наш позов* (19).

Олег Ляшко часто використовує інфінітивні форми дієслова, які надають виступам потужної експресії, передають динаміку думки: *Ми вимагаємо підняти пенсію, індексувати для тих, хто має великий трудовий стаж* (3); *...підтримуйте нашу команду, щоб ми мали можливість реалізувати план, який кожному з вас дасть можливість працювати, заробляти, годувати своїх дітей, достойно жити на пенсії, отримувати медичну, освітню і будь-які інші послуги в рідній країні* (4). Уживання інфінітивів допомагає політикові наголосити на основних проблемах діяльності владних структур, а також зняти з себе відповідальність, бо інфінітив не вказує на виконавця дії.

Істотним засобом політичного впливу на свідомість і переконання українського народу є мовні одиниці синтаксичного рівня. Характерною рисою політичного мовлення О. Ляшка є використання окличних речень, що виражають емоційне ставлення політика до порушеної проблеми, діяльності уряду чи конкретної особи, відтворюють оцінку (віру, презирство, іронію тощо), спонукають до дії. Напр.: *Шановні колеги, у мене до вас порада. Ви засиділись у цьому гнилому політичному болоті!* (5).

Політичний оратор найчастіше вживає питально-риторичні речення, що слугують для увиразнення та виділення думки, зосередження на головному, вираження прагнення промов-

ця уникнути одноманітності під час комунікації. Напр.: *Чому в темному режимі торгують долею України, українською землею і українськими громадянами?* (16). Поставлені запитання є засобом активізації сприйняття промови, спрямовують на таку відповідь, на яку скеровує промовець.

Чимало виступів Олега Ляшка побудовано на конструкціях спонукальної модальності, основним засобом вираження якої є наказовий спосіб дієслів-присудків. Наприклад: *Ідіть на свіже повітря, ідіть до людей, тільки не на Канари, не на Багами, а до українських людей!* (5); *Досить корупції на енергоринку! Верніть народу те, що вкрали* (9).

Для встановлення контакту з аудиторією політик використовує різні форми звертання: *шановні колеги, шановні українці, шановні люди, шановні громадяни України, дорогі українці, дорогі мої люди, дорогі, шановні, глибокоповажні колеги*. Напр.: ***Шановні українці, дорогі мої люди! Я хотів би зараз підняти дуже важливе питання – пенсійного забезпечення*** (11). Такі форми звертань підтримують увагу аудиторії, зближують політичного оратора зі слухачами, сприяють налагодженню атмосфери довіри та подальшої взаємодії.

У промовах Олег Ляшко вживає інверсію з метою посилення виразності, виділення головного. Актуалізація виявляється у винесенні комунікативно вагомій частини на початок чи кінець речення. Напр.: *Тому фракція Радикальної партії не підтримуватиме кандидатів на конкурсну комісію, яких висуває влада* (9); *А за цю корупцію на нафтогазовому ринку мають платити дід, баба в селі, мають платити пенсіонери, мають платити безробітні і робітники, які отримують невеликі зарплати* (14).

Синтаксична організація текстів виступів О. Ляшка характеризується також уживанням вставних конструкцій. Вони виконують різні комунікативні настанови: 1) указують на джерело повідомлення: *Завтра Президент України Петро Порошенко, за мою інформацією, буде в Брюсселі* (7); 2) указують на порядок висловлень, їхній зв'язок, підкреслення найбільш значущих частин, висновків: *Якщо ми говоримо про підтримку молоді, то, в першу чергу, це забезпечення молоді роботою, достойною зарплатою і житлом...* (21); 3) виражають суб'єктивно-модальне значення невпевненості, припущення, сумніву: *Я, здається, розумію, чому вони не хочуть повертати вкрадені кошти Януковича. Бо, можливо, тоді, коли зміниться влада нинішня, вони теж розраховують, що вкрадені ними кошти не будуть повернуті* (18); 4) активізують увагу до повідомлюваного, викликають певне реагування з приводу висловленого: ***Нагадаю, зусиллями нашої команди із нинішнього року мінімальна зарплата піднята вдвічі і становить 3 200*** (8); 5) виражають емоційне ставлення того, хто говорить: ***На превеликий жаль, нинішня влада проводить політику консервації бідності і перетворення України на сировинний придаток*** (7).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Отже, за допомогою мовних засобів (лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних) О. Ляшко виробив власні стратегії впливу на свідомість і політичні уподобання українців, серед яких найбільш вираженими є «стратегія ідентифікації, тобто ототожнення себе з народом», «стратегія театральності», «стратегія приниження політичних опонентів», «стратегія підвищення свого політичного статусу», «стратегія нагнітання страху, істерії, паніки в суспільстві».

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми і є перспективним напрямом для подальшого опусу мовного портрета інших українських політиків.

Література:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику: учеб. пособие. М.: Едиториал УРСС, 2003. 360 с.
2. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світосгляд, 2005. 315 с.
3. Петренко І.І. Політичний дискурс: зміст, особливості, функції. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка: Філософія. Політологія. К.: КНУ, 2005. Вип. 100. С. 54–57.

Список використаних джерел:

1. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6615.html>
2. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6607.html>
3. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6593.html>
4. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6575.html>
5. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6564.html>
6. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6557.html>
7. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6547.html>
8. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6544.html>
9. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6522.html>
10. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6520.html>
11. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6505.html>
12. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6498.html>
13. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6484.html>
14. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6478.html>
15. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6430.html>
16. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6398.html>
17. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6393.html>
18. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6382.html>
19. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6370.html>
20. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6364.html>
21. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6333.html>
22. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6289.html>
23. <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6167.html>

Кухарчук І. О. Языковые особенности современного политического дискурса (на материале публичных выступлений Олега Ляшко)

Аннотация. Стаття посвящена описанию языковых особенностей современного политического дискурса на материале публичных выступлений О. Ляшко. Исследованы лексические, фразеологические, морфологические, синтаксические средства, с помощью которых политик создал собственные стратегии воздействия на сознание и политические предпочтения украинцев: «идентификации», «театральности», «унижение политических оппонентов», «повышение политического статуса», «нагнетание страха, паники в обществе».

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, идеология, лексические, морфологические, синтаксические средства, стратегии политического влияния.

Kukharchuk I. Peculiarities of contemporary political discourse (based on the material of Oleg Lyashko's public speeches)

Summary. The article is devoted to the description of the linguistic features of contemporary political discourse on the material of O. Lyashko's public speeches. The lexical, phraseological, morphological, syntactic means by which the politician has created his own strategies for influencing the consciousness and the Ukrainians political preferences: "identification", "theatricality", "humiliation of political opponents", "raising political status", "inflating fear, panic in society" are investigated.

Key words: discourse, political discourse, ideology, lexical, morphological, syntactic means, strategies of political influence.